

AGENDA

1. Delft: tentoonstelling: Afval, een verhaal apart. 125 jaar Gemeente Reiniging Delft.

De Gemeente Reiniging Delft bestaat dit jaar 125 jaar. Van 27 november tot en met 18 april 1999 is een tentoonstelling te bezichtigen over de Gemeente Reiniging Delft in het Techniek Museum Delft. De Gemeente Reiniging Delft is ontstaan door de problemen rondom de verwijdering van faecaliën aan het einde van de negentiende eeuw (1873). Daarom besteedt de expositie ook aandacht aan wc's en rioleringszaken. In het historische gedeelte is veel te zien over de kleurrijke historie van de Gemeente Reiniging Delft (foto's, objecten, kleine modellen van vrachtwagens, veegkarren en een historische video). Ook is te zien wat er voor het ontstaan van de Gemeente Reiniging Delft gebeurde met afval. Tot aan 1873 werden niet alleen menselijke uitwerpselen, maar ook afval in de beerput gegooid. Er is een beerput nagebouwd, en met behulp van archiefstukken, prenten en archeologische resten, gevonden in een beerput, wordt de 18e eeuw voluit weergegeven. Er zijn twee wc's uit 1900 en 1950 nagebouwd.

Het tweede deel van de expositie gaat over het verwerken van afval nu. Er zijn verschillende computer-applicaties en video's te zien over de verwerking van de verschillende afvalstromen. Bij de tentoonstelling zijn ook workshops te boeken voor groepen.

Ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van de Gemeente Reiniging Delft is door W.G.T. van de Berg een populairwetenschappelijk boek geschreven over het ontstaan en de verdere geschiedenis van de Gemeente Reiniging Delft. Het boek bevat veel interessante informatie en leuke anekdotes, bovendien bevat het veel historische foto's. Het boek is voor fl. 29,90 te koop in het Techniek Museum.

Techniek Museum Delft: Ezelsveldlaan 61, 2611 RV Delft, tel. 015-2138311. Geopend: di/za 10.00-17.00, zo 12.00-17.00.

„Willemshaven: Lichtschip“.

NIEUWS UIT DE AANGESLOTEN ORGANISATIES

1. STABIEN

Stabien organiseert op 25 en 26 maart een tweedaags symposium in het Industriemuseum Industrion te Kerkrade, met als thema de registratie van roerend industrieel erfgoed. Het programma is als volgt:

Donderdag 25 maart:

- 11.30 Registratie van cultureel erfgoed, algemeen registratie: doel, methode (drs. Stijn van Genuchten)
- 11.50 De registratie van monumenten (mevr. dr. M.C. Kuipers, RDMZ)
- 12.10 De wet tot behoud van Cultuurbezit (mevr. dr. C. van Rappard)
- 12.30 Samenvatting en discussie
- 14.00 De nationale collectie in Groot Brittannië (mr. R.Gibson, National Railway Museum, York)
- 14.40 Een database van historische schepen in Groot-Brittannië (Dr. R.Prescott, university of St.Andres, Fife-Scotland)
- 15.10 Historische schepen in Duitsland (Dr. D. Peters, Schiffartmuseum, Bremerhaven, Duitsland)
- 16.10 Historische schepen in Portugal (J. Lopes Cordeiro, Universidade do Minho, Braga, Portugal)
- 16.50 Textiel- en transportmusea in Zwitserland (dr. H. Bartschie, Arias Industriekultur, Winterthur, Zwitserland)
- 17.30 Samenvatting en discussie
- 19.00 Diner

Vrijdag 26 maart:

- 10.00 Toelichting op en bezoek aan het Industrion
- 11.30 De registratie van academisch erfgoed (Drs. S. de Clerq, Bureau voor Academisch Erfgoed, Amsterdam)
- 11.50 Het Museum Inventarisatie project (MUSIP), p.m., Federatie Cultureel Erfgoed, Utrecht
- 12.10 Vertrek per Schienenbus naar Simpelveld
- 12.30 Aankomst en bezichtiging station en emplacement Simpelveld
- 13.30 Lunch in station Simpelveld
- 14.30 Vertrek Schienenbus naar Kerkrade vervolg Case-studies:
- 15.00 Het Nationaal Register Varende Monumenten (P. Jansen, sectie varende Monumenten Federatie Oud-Nederlandse Vaartuigen)
- 15.20 Het register Railgebonden Historische objecten (K.Wielemaker, Klankbordgroep project register Railgebonden Objecten)
- 15.40 Samenvatting en afsluiting
- 16.00 Borrel, einde om 17.00 uur

2. Werkgroep Zwols Industrieel Erfgoed (ZIE)

Op 28 januari is in Zwolle de Werkgroep Zwols Industrieel Erfgoed opgericht. De nieuwe werkgroep is op initiatief van de Zwolse Historische Vereniging en de Stichting Vrienden van de Stadskern Zwolle opgericht. De werkgroep, bestaande uit 20 leden, zal zich in eerste instantie gaan bezighouden met de inventarisatie van industrieel erfgoed in de gemeente Zwolle. Aan de hand van de MIP-inventarisatiegegevens zal een eerste selectie van industrieel erfgoed worden gemaakt. Verder zal binnenkort een themanummer verschijnen van het Zwols Historisch Tijdschrift, geheel gewijd aan Zwols industrieel erfgoed. Belangstellenden voor de nieuwe werkgroep kunnen zich aanmelden bij de Zwolse Historische Vereniging, Postbus 1448, 8001 BK Zwolle.

BERICHTEN

GRONINGEN

Groningen: een van de laatst overgebleven restanten van de gemeentelijke gasfabriek aan de Bloemsingel, het voormalige filtergebouw met werkplaats zal worden afgebroken. De grond onder het complex is dusdanig zwaar vervuild, dat afbraak van het gebouw noodzakelijk is. Op het vrijkomende terrein wil de gemeente Groningen een parkeergarage bouwen. Het filtergebouw met de aangebouwde werkplaats dateert uit 1910 en staat nog op de Rijksmonumentenlijst. Het gebouw wordt nu nog gebruikt voor culturele evenementen voor jongeren.

Groningen: Restant gasfabriek.

Ter Apel: de twee voormalige tramstations op de hoek van de Hoofdstraat en de Oude Weg in Ter Apel zijn in november 1998 gesloopt. Projectontwikkelaar M. Westen uit Ter Apel kocht eind 1997 het terrein met de leegstaande stationsgebouwen en gaat op het terrein kantoren en luxe appartementen bouwen. Voor de bouw kan beginnen moet de ernstig verontreinigde grond worden gesaneerd. De gemeenteraad van Vlagtwedde besloot eind 1997 na een lange periode van aarzeling om de beide historische stationsgebouwen toch af te breken, ondanks protesten vanuit de lokale bevolking. Met name het station van de Tramwaymaatschappij Oostelijk Groningen werd als een belangrijk industrieel monument uit de bloeiperiode van Ter Apel rond de eeuwwisseling beschouwd. Ook de Bond Heemschut heeft zich vergeefs ingezet voor het behoud van de stationsgebouwen. De gemeente wilde geen financiële bijdrage beschikbaar stellen voor het behoud van de stationsgebouwen.

FRIESLAND

Ezumazijl: het sluisencomplex bij Ezumazijl zal worden gerestaureerd. De schutsluis is in 1931 gebouwd en had tevens een waterkerende functie voor het zeewater, afkomstig uit de Lauwerszee. De schutsluis, met bijbehorende ophaalbrug, bedieningsgebouw en het nabijgelegen gemaal zijn aangewezen als rijksmonument. Voor de herstelwerkzaamheden aan de sluisuren is een bedrag van f. 300.000,- uitgetrokken.

Er bestaan plannen bij de eigenaar van de sluis, het waterschap De Waadkant, om het historische sluisencomplex op te nemen in een cultuurhistorische route rondom het Lauwersmeer.

IJlst: de gemeente Wymbritseradeel heeft plannen laten ontwikkelen voor de herinrichting van een deel van het oude centrum van IJlst. In dit gebied bevindt zich het oude fabriekscomplex van de schaatsenfabriek Nooitgedagt. Het ontwerpplan is gemaakt door projectontwikkelaar Mabon uit Brummen. Van het fabriekscomplex aan de Eegracht zal het in beton opgetrokken hoofdgebouw bewaard blijven. Hierin zullen appartementen en mogelijk een multicultureel centrum gehuisvest worden. Of de fabrieksschoorsteen blijft staan is nog de vraag. Op het vervuilde fabrieksterrein zullen na sanering woningen worden gebouwd.

Lemmer: het Ir. D.F. Woudagemaal bij Lemmer is op 2 december 1998 op de werelderfgoedlijst van de UNESCO geplaatst. Het werelderfgoedcomité beschouwt het stoomgemaal als een symbool van de Nederlandse strijd tegen het water en een hoogtepunt in de Nederlandse waterbouwkunde. Het Woudagemaal - het grootste stoomgemaal ooit gebouwd - stamt uit 1920 en is incidenteel nog in bedrijf. Op de werelderfgoedlijst staan inmiddels zo'n 550 monumenten, variërend van de Egyptische piramiden en de Grand Canyon in de Verenigde Staten tot het tempelcomplex Angkor Vat in Cambodja. De UNESCO noemt het stoomgemaal, gelegen aan de Ijsselmeerdiijk bij Lemmer, een „hoogtepunt in de bijdrage van mensen en hun land tegen het water”. Het gemaal is de grootste en krachtigste door stoom aangedreven installatie die ooit voor hydraulische doeleinden is gebouwd. Eigenaar en beheerder van het gemaal is het Waterschap Fryslan. Behalve het Ir. Woudagemaal zijn vier sluiscomplexen in het Canal du Centre in België op de werelderfgoedlijst van de UNESCO geplaatst.

DRENTHE

Gieten: de Bond Heemschut Drenthe en de Stichting Archeologie en Streek in Emmen hebben bij de gemeente Aa en Hunze een bezwaarschrift ingediend tegen de voorgenomen sloop van de oude stelmakerij aan de Eexterweg in Gieten. Volgens beide organisaties is de stelmakerij een zeldzaam voorbeeld van Drents industrieel erfgoed. De inventaris is inmiddels verkocht aan een stichting in Diever. Deze stichting wil de uit 1907 daterende stelmakerij een plek geven in een nog te bouwen bezoekerscentrum van de Drents-Friese Wouden. De huidige eigenaar, de familie Dijkhuizen, wil zo snel mogelijk van het gebouw af. Er is door de gemeente een sloopvergunning afgegeven, maar sloop is op dit moment niet mogelijk omdat het complex op de monumentenlijst staat. De bouwkundige staat van het gebouw is zeer

slecht. De huidige eigenaars willen op de plaats van de stelmakerij een nieuw woonhuis laten bouwen.

FLEVOLAND

Schokland: de gemeente Noordoostpolder maakt zich zorgen over de deplorabele staat waarin de lichtwachterswoning van het voormalige eiland verkeert. De lichtwachterswoning staat aan de in 1941 drooggevalle vluchthaven van de buurtschap Emmeloord, op de noordpunt van Schokland. Doordat de bodem onder Schokland in snel tempo inklinkt ontstaan er scheuren in de gevels van de lichtwachterswoning. Het voormalige eiland Schokland staat op de Werelderfgoedlijst van de Unesco.

OVERIJSEL

Dedemsvaart: op 22 januari jl. is de historische draaibrug uit 1892 over de Dedemsvaart door een aannemingsbedrijf verwijderd om te worden gerenoveerd. De draaibrug, die in zeer slechte staat verkeert, werd per dieplader vervoerd naar Noordwijkerhout, waar de Fa. Duindam de renovatie van de brug zal gaan uitvoeren. Het restauratieproject kost een ton. Dit bedrag is bijeengebracht door sponsors van de Historische Vereniging Avereest, een bijdrage van de Provincie Overijssel en een bijdrage van de gemeente Avereest.

GELDERLAND

Kootwijk: het monumentale zendergebouw van Radio Kootwijk heeft per 1 januari jl. zijn functie verloren. Met het staken van de uitzendingen van Radio Scheveningen, de laatste zender die nog gebruik maakte van het zendstation, is definitief een einde gekomen aan de zendactiviteiten van Radio Kootwijk. De eigenaar van het zendstation, KPN, weet nog niet wat er met het zendstation gaat gebeuren. Het zendstation staat op de rijksmonumentenlijst.

In de glorie tijd van het zendstation werkten er tweehonderd medewerkers, anno 1999 nog slechts twee, waaronder directeur Nieuwenhuizen. Bij de sluiting van het zendstation valt tegelijkertijd het doek voor de imposante collectie historische zendapparatuur die Nieuwenhuizen in de loop der jaren heeft verzameld. De collectie is inmiddels aangeboden aan vijf musea in Nederland, Duitsland en Zweden, maar dit heeft amper resultaat opgeleverd. De zendapparatuur neemt door zijn grote afmetingen veel plaats in en is daarom onaantrekkelijk voor de musea. Als er geen afnemers voor de collectie komen, zal het materiaal op de schroothoop eindigen. Zendstation Kootwijk is gebouwd in 1923 en was in eerste instantie bedoeld voor de radioverbindingen met Nederlands-Indië.

Het monumentale zendergebouw, ook wel de kathedraal van de Veluwe genaamd, behoort tot de fraaiste voorbeelden van expressionistische betonarchitectuur in Nederland en is in 1918 ontworpen door architect J.M. Luthmann. Tot het complex behoren ook een aantal dienstwoningen, een woongebouw voor ongetrouwde werklieden en een betonnen watertoren uit 1923, eveneens ontworpen door architect Luthmann.

Renkum: Rijkswaterstaat wil herinrichtingsplannen gaan ontwikkelen voor het uiterwaardgebied De Jufferswaard bij Renkum.

Doel is om het uiterwaardgebied toegankelijk te maken voor het rivierwater, zodat in tijden van hoog water er

meer capaciteit ontstaat voor de berging van het rivierwater. De Jufferswaard is een typerend voorbeeld van een uiterwaardgebied, waar nog belangwekkende restanten van de baksteenfabricage zijn te vinden. De baksteenfabricage bij Renkum heeft van 1880 tot 1950 bestaan. Historicus G.B. Jansen uit Zevenaar, expert op het gebied van de geschiedenis van de baksteenfabricage in Nederland, heeft voorgesteld van de restanten van de Renkumse Steenfabriek in De Jufferswaard een historisch en educatief museum te maken. De restanten van deze steenfabriek vormen een bijzonder karakteristiek „landmark” temidden van het rivierlandschap. Van de Renkumse steenfabriek resteren de ruïnes van een aantal ovens en een schoorsteen. Indien de plannen van Rijkswaterstaat worden uitgevoerd, zou dit kunnen betekenen dat de restanten van de steenfabriek moeten verdwijnen. Jansen pleit voor de integratie van de restanten van de steenfabriek in de plannen van Rijkswaterstaat. Ook oppert hij de mogelijkheid van de aanleg van een „industriële-archeologisch park”, waarbij de ruïnes van de steenfabriek worden geconserveerd.

Renkum: Ruïne steenfabriek.

UTRECHT

Bunschoten: Op vrijdag 13 november is door wethouder M. van de Groep het officiële startsein gegeven van de restauratie van de voormalige stoomzuivelfabriek Eemlandia te Bunschoten. Eemlandia is als zuivelfabriek gesticht in 1918. De fabriek draaide in de beginperiode op stoomkracht. In 1938 werd het complex uitgebreid met een verdieping voor de productie van caseïne en melkpoeder. Pas na 1945 begon de fabriek met de productie van kaas. De fabriek werd in 1967 gesloten, waarna het uitgebreide complex nog lang in gebruik bleef bij allerlei kleinschalige bedrijfjes. De Hollandse Maatschappij voor Vastgoedontwikkeling (HVM) maakte in opdracht van de gemeente Bunschoten in 1997 een herbestemmings- en restauratieplan voor de fabriek. In combinatie met de restauratie van de fabriek zullen naast de fabriek 26 milieuwoningen worden gebouwd.

Groenekan: de voormalige inundatiesluis met bijbehorende brug aan de Kanonsdijk bij Groenekan is onlangs geheel gerestaureerd. De inundatiesluis met brug uit 1870 maakte deel uit van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. De gemeente Maartensdijk, waar het complex onder valt, stelde f. 300.000,- beschikbaar voor het ingrijpende herstel. De voormalige inundatiesluis aan de Kanonsdijk was een uitermate belangrijke schakel in de verdediging van de Hollandse Waterlinie. Het benodigde water voor de inundatie kwam uit de Vecht.

de beurtvaart. In de publicatie wordt uitgebreid stilgestaan bij deze vorm van vervoer en de betekenis hiervan voor Den Haag. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de ontwikkeling van de binnenhaven van Die Haghe. De publicatie wordt afgesloten met een schets van de ontwikkeling rond het dempen van de stadsgrachten en daarmee met het einde van het Spuikwartier als haven. Weinig resteert dan ook nog van de Oude Haven. Toch is een poging gedaan om een wandelroute door het gebied samen te stellen. Daarnaast wordt de suggestie gedaan om na dit jubileumjaar van 750 jaar Den Haag het verleden van de belangrijkste Haagse bedrijvigheid toch weer enigszins zichtbaar te maken door de aanleg van een „historische haven” aan de Bierkade.

5. VLIST, A.A. van der: Tussen cement, zand en grind ... en beton; 50 jaar betonmortelindustrie in Nederland. Driebergen, VOBN, 1998. 200 blz., ill., lit.opg. Prijs fl. 35,- (excl. verzendkosten). Verkrijgbaar bij de vereniging van Ondernemingen van Betonmortelfabrikanten in Nederland (VOBN): afdeling voorlichting, Postbus 201, 3970 AE Driebergen.

Ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum heeft de VOBN de geschiedenis van de Nederlandse betonmortelindustrie laten vastleggen. In „Tussen cement, zand en grind ... en beton” beschrijft de auteur de bedrijfseconomische, organisatorische en betontechnologische ontwikkelingen in de betonmortelbranche en de ontwikkeling in de vele toepassingen van betonmortel, dit alles tegen een nationaal decor vanaf de economische crisis in de jaren '30 tot heden. In het laatste hoofdstuk „perspectief”, krijgt de lezer een beeld van de branche anno 1998 en in de nabije toekomst. „Tussen cement, zand en grind . . . en beton” is de eerste alomvattende geschiedschrijving over de Nederlandse betonmortelindustrie en over de mensen die daarin werkzaam waren en nog zijn.

6. LEIDS fabrikaat 2; geschiedenis van Leidse bedrijven. Redactie: E.J. Weterings. Leiden, Primavera Pers, 1998. (Leidse Historische Reeks, nr. 13). 132 blz., ill. lit.opg. ISBN 90-74310-44-3. Prijs: fl. 29,50 (voor leden van Oud-Leiden en Stiel fl. 24,50).

In 1990 verscheen „Leids fabrikaat; een stadswandeling langs het industrieel erfgoed”. Dit boek beschreef de geschiedenis van een aantal Leidse ondernemingen met als uitgangspunt de nog bestaande bedrijfsgebouwen. In „Leids fabrikaat 2” wordt eveneens een aantal Leidse bedrijven geportretteerd, maar in deze uitgave komen meer de oud-werknemers zelf en de directies aan het woord aan de hand van interviews of via andere bronnen. Voorbeelden zijn onder meer de inpaksters van Suikerwarenfabriek Pel, een voormalig directielid van de Kabelfabriek Verto te Leiderdorp en een lasser van de Hollandsche Constructiewerkplaatsen (HCW). Het boek is rijk geïllustreerd met ca. 100 afbeeldingen, waarvan 20 in kleur.

7. BULTE, Marcel e.a.: Van oude nijverheid tot nieuwe zakelijkheid.

Haarlem, Schuyt & Co., 1998. 415 blz., ill., lit.opg. ISBN 90-609.74735. Prijs fl. 79,50.

Ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Historische Werkgroep van de Vereniging Haarlem is onlangs dit standaardwerk verschenen met als onder-

werp de geschiedenis van de Haarlemse ondernemingen in de laatste 150 jaar. In dit boek zijn de ruim 900(!) bedrijven opgenomen die in Haarlem in deze periode zijn opgericht, er zaken deden, in de twintigste eeuw een rol van betekenis speelden en minimaal vijftig jaar hebben bestaan.

Deze encyclopedische beschrijving werd samengesteld door leden van de Historische Werkgroep, onder eindverantwoordelijkheid van de historicus Marcel Bulte. Van elk in het boek opgenomen onderneming wordt een complete bedrijfsgeschiedenis beschreven, met vermelding van de locatie(s), uitbreidingen, rechtsvormen, maar ook de volledige namen van de ondernemers worden gegeven. Tevens wordt ingegaan op enkele algemene ontwikkelingen in de bedrijfstakken door de jaren heen, waaronder de bouwnijverheid, de grafische industrie, de metaalnijverheid en de voedings- en genotmiddelenindustrie. Het boek is rijkelijk voorzien van oude foto's en afbeeldingen, zoals briefhoofden, advertenties en logo's, alsmede een uitvoerige literatuurlijst.

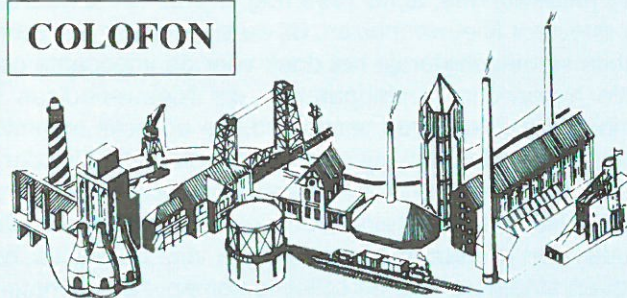
LITERATUUR IN DE AANBIEDING

***JONG, H. DE: 2.000 jaar beweegbare bruggen; internationale gids van bekende en onbekende brugtypen en bewegingswerken.**

Rijswijk, Elmar, 1995. 344 blz., tek., ill. lit.opg. 25 CM.

In dit boek worden vele typen beweegbare bruggen beschreven, met voorbeelden uit binnen- en buitenland. De nadruk ligt op de technische facetten van de constructies van bruggen. Rijk geïllustreerd. Verkrijgbaar voor fl. 24,50 (o.s.fl. 69,50) bij boekhandel De Slegte.

COLOFON

Industria

Nieuwsbrief van de 60 bij de Federatie Industrieel Erfgoed Nederland aangesloten organisaties.

De nieuwsbrief verschijnt ± vijfmaal per jaar.

Industria komt mede tot stand door de financiële medewerking van het Prins Bernhard Fonds en de Rijksdienst voor Monumentenzorg.

Redactie-adres: Industria, p/a M. N. M. Overbeek, Noteboomstraat 61, 8021 WR Zwolle (samensteller).

Kopij voor Industria 1999 no. 2 s.v.p. toezenden aan de redactie uiterlijk 27 maart 1999. Secretariaatsadres FIEN: Zomervaart 206f, 2033 DN Haarlem.

Abonnementenopgave: door overmaking van f 27,50 voor de jaargang 1999 op Postbankrekeningnr. 132802 ten name van Stichting FIEN, Industria, Oosteinde 13, 7772 CA Hardenberg.

NOORD-HOLLAND

Amsterdam: de deelraad Oud-West heeft de voormalige paardentramremise aan de Overtoom voorgedragen als rijksmonument.

De Amsterdamse Maatschappij tot Stadsherstel heeft aangekondigd dat ze het verwaarloosde complex wil gaan aankopen van projectontwikkelaar Cocon BV. De paardentramremise dateert uit 1875 en is gebouwd naar een ontwerp van de bekende Amsterdamse architect A. van Gendt. Projectontwikkelaar Cocon BV wilde aanvankelijk het complex slopen om er een supermarkt te bouwen.

Stadsherstel Amsterdam gaat in haar plannen uit van een totaal behoud van het complex, inclusief het voorgebouw aan de Overtoom.

In het achtergelegen remisegebouw zal waarschijnlijk een museum worden gevestigd. Achter dit gedeelte, grenzend aan het Vondelpark, zal nieuwbouw komen in twee lagen.

Noord-Scharwoude: de monumentale voorgevel van de conservenfabriek van de Fa. Burcht zal behouden blijven. De productie van conserven in de fabriek werd begin 1998 beëindigd, waarna de fabriek leeg kwam te staan. Eigenaar Burcht wilde de fabriek verkopen en heeft bezwaar aangetekend tegen het voorstel van de gemeente om de fabriek op de monumentenlijst te plaatsen. De fabriek van Burcht, waarvan de voorgevel in een karakteristieke neo-renaïssancestijl is opgetrokken, is gebouwd in het begin van deze eeuw.

Zaandam: het overleg over de toekomst van de oude fabrieksgebouwen van het Verkadecomplex aan de Zaan in Zaandam is hervat. De onderhandelingen tussen de gemeente Zaanstad en de eigenaar van het complex, United Biscuits, werden in juni 1998 afgebroken omdat beide partijen het niet eens konden worden over een gat van ca. tien miljoen in de financiering van een verhuisplan voor de Verkadefabriek. Kernpunt van dit plan vormde de verplaatsing van het bedrijf naar elders, zodat het vrijkomende fabrieksterrein een nieuwe bestemming kon krijgen met een woningbouwcomplex van ca. 600 woningen. Binnen dit nieuwbouwplan zouden de meest monumentale onderdelen van het Verkadecomplex worden geïntegreerd. De onderhandelingen, die onlangs weer zijn opgestart, hebben als uitgangspunt dat het Verkadecomplex in de Zaanstreek zal blijven, dit in het belang van de werkgelegenheid.

ZUID-HOLLAND

Hellevoetsluis: de Stichting Droogdok Jan Blanken heeft tijdens een Oudejaarsbijeenkomst op 31 december 1998 een promotiefilm gepresenteerd over de restauratie van het oude marinedroogdok in de vesting van Hellevoetsluis. In 1998 is het restauratieplan voor het bijna tweehonderd jaar oude droogdok gereedgekomen en zijn de eerste voorbereidende werkzaamheden voor de restauratie van het dok gestart. Indien in de loop van 1999 de benodigde rijkssubsidie beschikbaar wordt gesteld, kan eindelijk worden begonnen met de algehele restauratie van het droogdok. De onlangs gepresenteerde promotiefilm geeft een instructief beeld van de werking van het droogdok, compleet met in beeld gebrachte tekeningen en maquettes. De film, die werd gemaakt met financiële

steun van Rijkswaterstaat, zal regelmatig worden vertoond in de eigen informatieruimte van de Stichting Droogdok. In 1998 hebben meer dan 5000 personen het droogdok bezocht, waarmee het monument nu de meest bezochte attractie van Hellevoetsluis is geworden.

Hellevoetsluis: Droogdok.

NOORD-BRABANT

Eindhoven: de karakteristieke lichttoren van Philips aan de Emmasingel in Eindhoven blijft behouden. Philips kondigde eind 1998 aan dat het de lichttoren wilde afstoten. Het beeldbepalende gebouw, in de loop der jaren uitgegroeid tot het symbool van Philips, werd gebruikt om de duurzaamheid van lampen te testen.

Het concern concentreert deze bedrijfsactiviteit in een ander gebouw. De betonnen lichttoren is gebouwd in het begin van de twintiger jaren en vormt een goed voorbeeld van de betonnen utiliteitsbouw uit die periode. De gemeente Eindhoven en Philips hebben overeenstemming bereikt dat overleg zal worden gevoerd tussen beide partijen over een passende toekomstige bestemming van de lichttoren.

Etten-Leur: de gemeente Etten-Leur wil een bedrag van zeven ton uittrekken voor de verhuizing van het Grafisch Historisch Museum naar een andere locatie. De gemeente heeft een voorkeur voor huisvesting van het Museum in de voormalige zeepfabriek „De Ster”, aan de Geerkade. De zeepfabriek, die al enige tijd leeg staat, is een markant industrieel monument dat onderdeel uitmaakt van het historische havenfront in Etten-Leur. De Stichting Havenfront is voorstander van verhuizing van het Grafisch Museum naar de Leurse haven. Of de plannen doorgaan is afhankelijk van de medewerking van de huidige particuliere eigenaar van de zeepfabriek.

Etten-Leur: Zeepfabriek „De Ster”.

LIMBURG

Meerssen: het honderd jaar oude NS-station van Meerssen zal een nieuwe bestemming krijgen als notaris-kantoor. Het monumentale stationsgebouw van Meerssen is al enkele jaren niet meer in gebruik bij de NS, het bijbehorende toiletgebouwtje is onlangs verbouwd tot wachtkamer voor de reizigers. Om het stationsgebouw geschikt te maken voor de nieuwe functie, zal het gebouw in de oude staat worden teruggebracht. Hiervoor zullen een aantal binnenmuren weer moeten worden opgebouwd, die door de vorige eigenaar, een restaurant-houder, waren gesloopt.

Tegelen: een van de oudste ijzergieterijen in Tegelen, Hekkens' IJzergieterij, is onlangs failliet verklaard. Hiermee komt een einde aan het bestaan van het 111 jaar oude familiebedrijf. De ijzergieterij was sterk verouderd en al jaren werd er nauwelijks meer geïnvesteerd in nieuwe machines. De fabriek had veel last van concurrentie uit lage-lonenlanden uit Oost-Europa. Ook de steeds zwaarder wordende milieuvoorschriften droegen bij aan de ondergang van het bedrijf. Een deel van de bedrijfsgebouwen aan de Hoogstraat dateert nog uit de beginperiode van het bedrijf, in de periode 1904-1920 werd het bedrijf uitgebreid met een productiehul met sheddaken. Wat er met de fabrieksgebouwen gaat gebeuren is nog niet bekend.

LITERATUURSIGNALERING

In de serie „Toen-boekjes” van de Europese Bibliotheek te Zaltbommel zijn recent een drietal titels verschenen die de diversiteit van het industrieel erfgoed weer eens goed laten zien:

1. OVERBEEK, Marcel: „Nederlands industrieel erfgoed in beeld”.

127 blz., ill. 21 X 15 cm. ISBN 90 288 1140 0. Prijs fl. 32,50. De auteur, ook eindredacteur van *Industria*, kon voor deze uitgave putten uit zijn grote collectie oude ansichtkaarten en foto's. De selectie heeft zich voornamelijk gericht op fabrieksgebouwen en bedrijfstakken, er zijn geen afbeeldingen van stations, bruggen, sluizen en watertorens opgenomen. De afgebeelde bedrijfstakken zijn onderverdeeld in de categorieën nutsbedrijven, metaalindustrie, textielindustrie, agro-industrie, chemische industrie en keramische industrie. Het is een aardig overzicht geworden van totaal 111 objecten, die goed

Wormerveer: Rijstdellerijen ca. 1900.

laten zien hoe men in de diverse bedrijfstakken tegen het fenomeen fabrieksarchitectuur aankeek en dat men ook qua architectuur zeker met de tijdgeest meeding, zoals bijvoorbeeld de afbeelding van de TURMAC-sigarettenfabriek in Zevenaar laat zien.

Ook zeer opvallend is de grote hoeveelheid en variatie in schoorstenen die op de kaarten te zien zijn, met als fraaie voorbeelden de kalkbranderij te Brielle en de vleeswarenfabriek E. Noack te Groningen, beide reeds lang verdwenen.

2. WEIJTS, Andre: „Staatsmijn Beatrix in beeld”.

80 blz., ill., 21 x 15 cm. ISBN 90 288 1117 6. Prijs f 32,50. Aan het eind van de jaren vijftig werd begonnen met de aanleg van de Staatsmijn Beatrix: een zeer ambitieus project waarbij alle technische mogelijkheden van die tijd werden benut. Bij de exploitatie van de mijn zouden duizenden mijnwerkers een baan kunnen vinden en de toekomst van de Limburgse kolenwinning, zo dacht men, was verzekerd. Door de economische ontwikkelingen rond het industriële gebruik van kolen, en de opkomst van het gas als basis voor het Nederlandse energiebeleid, was de hypermoderne Beatrixmijn achterhaald voordat de bouw van de mijn werd voltooid. Dit boekje beschrijft de bouw van de mijn, een fascinerend verhaal van technische hoogstandjes en creatief vakmanschap. Daarnaast komen ook de sociale aspecten van de teloorgang van de Limburgse kolenmijnen aan bod. Een en ander wordt in beeld gebracht door middel van nog nooit gepubliceerde foto's en andere illustraties.

3. EIJSDEN, A.P. van: „De Ahrens-Fox in beeld”.

ISBN 90 288 1139 7. Prijs fl. 32,50.

Van deze fameuze Amerikaanse brandweerwagen werden in 1927 zeven exemplaren door de gemeente Rotterdam aangeschaft. In eigen beheer werd de opbouw vervaardigd waardoor ze zeer opvallende verschijningen waren. De laatste wagen werd in 1972 buiten bedrijf gesteld. Opvallend is hoe relatief veel wagens bewaard zijn gebleven, vijf van de zeven! Deze zijn nog te bewonderen in het Brandweermuseum te Hellevoetsluis, het Brandweer- en Stormrampmuseum te Borculo, het Autotron te Rosmalen, het nationaal Automobielmuseum te Raamsdonksveer en tenslotte nog in Rotterdam zelf.

4. „Als men met de Trekschuiten van Delf den Hage inkomt...”: de Oude Haven van den Haag.

Den Haag, SHIE, 1998. 85 blz., ill., lit.opg. ISBN 90-804671.1.1. Prijs: fl. 25,-. Verkrijgbaar bij de SHIE.

De SHIE is al vanaf 1993 actief in de regio Den Haag voor het behoud van industrieel erfgoed. In het kader van dit lustrum heeft de SHIE op 26 november j.l. de publicatie „als men met de Trekschuiten van Delf den Hage inkomt...” gepresenteerd. Uit de titel blijkt al dat het vervoer over water in deze publicatie centraal staat. Langs een wijd vertakt net van vaarwegen kwamen de meest essentiële producten Den Haag binnen: voedingsmiddelen, grondstoffen voor de nijverheid, brandstoffen, etc. Op de plaats waar de Trekvluit in het Spui eindigde ontwikkelde zich vanaf het begin van de 16e eeuw een binnenhaven. Vanaf het Spui werden diverse grachten gegraven, waarlangs zich allerlei bedrijven vestigden en ook verschillende markten hun plaats kregen. Een van de belangrijkste onderdelen van het vervoerssysteem was